

تاثیر آموزش هوش معنوی بر بهزیستی معنوی و رضایت از زندگی کارکنان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان

حمیده نوری^۱، کامبیز اسمعیل نیا شیروانی^۲، رضا داورنیا^{۳*}

۱. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران
۲. استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران
۳. نویسنده مسئول، دکتری مشاوره، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

rezadavarniya@yahoo.com

(تاریخ دریافت: ۹۸/۱۲/۰۸ تاریخ پذیرش نهایی: ۹۹/۰۲/۱۱)

زمینه و هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر آموزش هوش معنوی بر بهزیستی معنوی و رضایت از زندگی کارکنان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان طراحی و انجام شد.

مواد و روش ها: پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ روش از نوع شبه تجربی بود و از طرح پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل استفاده گردید. جامعه مطالعه حاضر متشکل از کارکنان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان در نیمه دوم سال ۱۳۹۶ بودند. نمونه این پژوهش شامل ۴۰ نفر از کارکنان دانشگاه بودند که پس از مصاحبه مقدماتی و بر اساس ملاکهای ورود و خروج به مطالعه، به شیوه در دسترس انتخاب و با گمارش تصادفی در گروههای آزمایش و کنترل (هر زیر گروه ۲۰ نفر) جایگزین شدند. برای گردآوری داده‌ها از مقیاس بهزیستی معنوی پالوتزین و الیسون و مقیاس رضایت از زندگی داینر استفاده شد. آموزش هوش معنوی در ۸ جلسه دو ساعته به شیوه گروهی و هفتگی برای گروه آزمایش اجرا گردید، اما برای شرکت کنندگان گروه کنترل مداخله‌ای ارائه نشد. تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیری (ANCOVA) با استفاده از نرم افزار SPSS20 انجام شد.

یافته ها: نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که آموزش هوش معنوی به طور معناداری باعث بهبود بهزیستی معنوی و رضایت از زندگی کارکنان شده بود ($p < 0/01$).

نتیجه گیری: با توجه به یافته‌ها توصیه می‌گردد، روان‌شناسان و مشاوران از رویکرد آموزشی هوش معنوی در جهت بهبود وضعیت روان شناختی افراد استفاده نمایند.

کلید واژه ها: هوش معنوی، رضایت از زندگی، بهزیستی معنوی، کارکنان

مقدمه

منابع انسانی دارای تحصیلات عالی در هر جامعه، یکی از شاخص‌های اصلی توسعه آن جامعه به شمار می‌آیند. سازمان آموزش عالی علاوه بر نیروهای متخصص در زمینه آموزش، شامل نیروهای انسانی شاغل در بخش اداری سازمان نیز می‌باشد. لذا برای اطلاع و آگاهی از وضعیت درونی سازمان‌های آموزشی و شناخت مسایل، نارسایی‌ها و آگاهی از وضع موجود سازمانی باید نگرش‌ها و رفتارهای کارکنان به طور دقیق مورد بررسی قرار گیرد (۱).

بهزیستی معنوی (Spiritual Well-Being) یکی از عواملی است که باید در کارکنان دانشگاه مورد توجه قرار گیرد. بهزیستی معنوی، حالتی از سلامتی است که بیانگر احساسات، رفتارها و شناخت‌های مثبت از ارتباط با خود، دیگران، طبیعت و موجودی برتر است (۲). طبق نظر Moberg و Brusek (۳) بهزیستی معنوی یک سازه چند بعدی است که شامل یک بعد عمودی و یک بعد افقی است. بعد عمودی آن به ارتباط با خدا و بعد افقی آن به احساس هدفمندی در زندگی و رضایت از آن بدون در نظر گرفتن مذهب خاص اشاره دارد. بهزیستی معنوی دو عنصر وجودی و مذهبی را دربرمی‌گیرد؛ بهزیستی مذهبی شامل ارتباط با یک قدرت متعالی است و بهزیستی وجودی که عنصری روانی- اجتماعی به شمار می‌رود، بیانگر احساس فرد است از اینکه چه کسی است؟ چه کاری و چرا انجام می‌دهد و به کجا تعلق دارد. این دو بُعد در عین جدا بودن، با هم تعامل دارند و احساس سلامت معنوی، رضایت و هدفمندی را به وجود می‌آورند (۴). بهزیستی معنوی، ارتباط هماهنگ و یکپارچه را بین افراد فراهم می‌کند و با ویژگی‌های ثابت در زندگی، صلح، تناسب و هماهنگی، احساس ارتباط نزدیک با خویشتن، خدا، جامعه و محیط مشخص می‌شود. وقتی بهزیستی معنوی به خطر بیفتد، این امکان وجود دارد که فرد دچار اختلالات روحی مثل احساس تنهایی، افسردگی و از دست دادن معنا در زندگی شود که خود می‌تواند سازگاری در زندگی، به ویژه حیات جاوید فرد را دچار مشکل کند (۵). تحقیقات متعددی در حمایت از این فرضیه که بهزیستی معنوی می‌تواند کارکرد روانی و سازگاری فرد را تقویت کند، وجود دارد. همچنین همبستگی‌های معنی‌داری بین

نمرات بهزیستی معنوی و متغیرهایی از قبیل رضایت از زندگی و امیدواری گزارش شده است (۶، ۷).

متغیر دیگری که در کارکنان باید مورد توجه قرار گیرد، رضایت از زندگی کارکنان است. رضایت از زندگی یکی از مؤلفه‌های بهزیستی ذهنی است که نگرش و ارزیابی عمومی فرد نسبت به کل زندگی یا برخی از جنبه‌های آن را بررسی می‌کند و در سال‌های اخیر موضوع مطالعه‌های زیادی بوده است (۸). رضایت از زندگی یک مفهوم ذهنی و منحصر به فرد برای هر انسان است که به ارزیابی شناختی یک شخص از زندگی اشاره دارد (۹). رضایت از زندگی قضاوت کلی فرد از زندگی است که بازتاب توازن میان آرزوهای شخص و وضعیت فعلی او است. هر چه شکاف میان سطح آرزوهای فرد و وضعیت عینی وی بیشتر شود، رضایت او کاهش می‌یابد. رضایت از زندگی شامل احساسات مثبت و خوشایند نسبت به زندگی است که رشد و پرورش خود، افزایش انعطاف‌پذیری برای بکارگیری مهارت‌ها در تعدیل هیجانات، به دست آوردن قدرت حل مسئله و توانایی برای تغییر دیدگاه‌ها در جهت به دست آوردن احساس لذت و خوشی ماورای رویدادها و موقعیت‌های زندگی را در پی دارد (۱۰). در مجموع رضایت از زندگی، نوعی احساس مثبت و رضایتمندی عمومی از خود و دیگران در حوزه‌های مختلف نظیر خانواده، شغل و ازدواج، تعریف شده است (۱۱). رضایت از زندگی پایین، با نشانگان افسردگی، رفتارهای خشونت‌گرا و مشکلات اجتماعی و روانشناختی مانند خودکشی، تفکرات خودکشی، حرمت خود پایین و روابط شکننده بین فردی در ارتباط است (۱۱).

پیشرفت سریع روانشناسی در دهه اخیر و کشف آثار گسترده تر و غیرقابل انکار دین و معنویت در همه ابعاد زندگی انسان و نقش بی بدیل آن در آرامش روان و بهداشت روان باعث شده است، شاهد رشد فزاینده مطالعات روانشناسی دین و معنویت در ابعاد مختلف باشیم. معنویت به معنای اجتناب کردن از زندگی و مشکلات و بلا تکلیفی‌ها نیست، در اغلب سنت‌های مذهبی، ارزش زیادی برای عادی زندگی کردن و روبرو شدن با رنج‌های انسانی قائل شده‌اند و آن را موجب رشد انسانی و معنوی دانسته‌اند (۱۲). سازمان‌های آموزشی برای حفظ حیات و کارکرد خود نیازمند کارکنانی با هوش

نتایج این مطالعه نشان داد که آموزش هوش معنوی میزان رضایت شغلی را بهبود بخشیده است (۱۹). شکوری گنجوی در پژوهش خود اثربخشی آموزش مولفه‌های هوش معنوی بر پیامدهای روانشناختی و عزت نفس نوجوانان را مورد بررسی قرار داد. یافته‌ها نشان داد که آموزش مولفه‌های هوش معنوی به نوجوانان به طور معناداری افسردگی، اضطراب، و استرس را کاهش و همچنین عزت نفس را در این قشر افزایش می‌دهد (۲۰). کرمی ممتاز و طاهری روزبهانی در پژوهش خود به بررسی تأثیر هوش معنوی بر توانمندسازی کارمندان پرداختند. نتایج نشان داد که هوش معنوی تأثیرات مثبت و معناداری بر توانمندسازی کارمندان می‌گذارد (۲۱). محمودی راد و باقریان در پژوهشی تأثیر آموزش هوش معنوی بر استرس شغلی پرستاران را مورد مطالعه قرار دادند. یافته‌ها نشان دادند که دو گروه کاملاً همسان بودند و آزمون تی مستقل نشان داد که مقایسه میانگین نمره کل استرس شغلی پرستاران قبل از مداخله در دو گروه تفاوت آماری معناداری نداشت. آزمون آنالیز واریانس درون گروهی نشان داد در پرستاران گروه شاهد از نظر آماری تفاوت معناداری در میانگین نمره استرس شغلی قبل و بعد از آموزش و در مرحله پیگیری وجود نداشته، ولی در گروه مداخله میانگین نمره استرس شغلی بعد از مداخله نسبت به قبل از آموزش و یک ماه بعد آن به طور معناداری کاهش یافته است (۲۲).

از آنجایی که معنویت یکی از نیازهای درونی انسان بوده و برخی صاحب نظران، آن را متضمن بالاترین سطوح زمینه‌های رشد شناختی- اخلاقی و تلاش همواره آدمی برای معنا بخشیدن به زندگی و پاسخ به چراهای زندگی می‌دانند و هوش معنوی، به عنوان زیربنای باورهای فرد، نقش اساسی را در زمینه‌های گوناگون بویژه ارتقاء و تامین سلامت روانی دارد و همچنین از طرف دیگر به دلیل اینکه در کشور ما پژوهش در زمینه آموزش هوش معنوی در ابتدای راه قرار دارد و نیاز به بررسی بیشتر این مقوله در جامعه‌های پژوهشی متفاوت کاملاً مشهود است و با توجه به اهمیت آموزش هوش معنوی در دانشگاه‌های کشور برای کارکنان در جهت سالم سازی روان شناختی افراد، و با عنایت به اینکه در جستجوهای انجام گرفته توسط محقق در پژوهش‌های داخل و خارج کشور، مطالعه که به

عمیق‌تر و جدیدتر می‌باشند تا به وسیله آن بتوانند به نحوه اثربخش‌تری به وظایف خود عمل کنند. درحال حاضر دیگر ضریب هوشی و هوش هیجانی پاسخگوی همه نیازها نیست، بلکه انسان‌ها نیاز به عامل سومی دارند که هوش معنوی نامیده می‌شود (۱۳). ورود هوش معنوی در سازمان به کارکنان این توانایی را می‌دهد تا چشم انداز یکپارچه تری را به دست آورند، بدین ترتیب زندگی کاری و شخصی با دنیای معنوی شان پیوند می‌خورد (۱۴).

هوش معنوی بیانگر مجموعه‌ای از توانایی‌ها و ظرفیت‌ها و منابع معنوی است که به کارگرفتن آن موجب افزایش انطباق پذیری می‌گردد، در نتیجه سلامت روان افراد افزایش یافته و پیشرفت سلامتی جسمی را به دنبال دارد (۱۵). Elkins و Cavendish (۱۶) بر این باورند که هوش معنوی موجب می‌شود که انسان با ملایمت و عطوفت بیشتری به مشکلات نگاه کند، تلاش بیشتری برای یافتن راه حل داشته باشد، سختی‌های زندگی را بهتر تحمل کند و به زندگی خود پویایی و حرکت دهد. مؤلفه‌های هوش معنوی از دیدگاه King (۱۵) عبارتند از: تفکر انتقادی وجودی، تولید معنای شخصی، هشیاری متعالی و گسترش حالت هشیاری. اولین مؤلفه هوش معنوی شامل ظرفیت اندیشیدن نقادانه درباره معنا، هدف و دیگر موضوعات وجودی یا متافیزیکی می‌باشد. تولید معنای شخصی به عنوان هدف داشتن در زندگی، داشتن حس جهت یابی، احساس نظم و دلیلی برای زندگی تعریف شده است. سومین مؤلفه، شامل ظرفیت تشخیص ابعاد خویش و دیگران و جهان مادی در خلال حالت‌های طبیعی هوشیاری است. آگاهی متعالی به عنوان توانایی ادراک ابعاد معنوی زندگی توضیح داده شده است و آخرین مؤلفه از مدل موجود، توانایی ورود به حالت‌های اوج یافته هوشیاری در گرایش خود فرد می‌باشد. تغییر حالات هوشیاری به وسیله خود تمرینی روانی، مانند مراقبه و آرام سازی انجام می‌گیرد (۱۷، ۱۸).

در مطالعات تجربی مختلفی به بررسی تأثیرات آموزش هوش معنوی پرداخته شده و نتایج سودمندی به دست آمده است. حیدری، مشکین یزد و سودمند در پژوهش خود تأثیر آموزش هوش معنوی بر رضایت شغلی در بین پرستاران بخش روانپزشکی را مورد بررسی قرار دادند.

بخش پژوهش دانشگاه اعلام شد. پس از مهلت ارایه شده جهت ثبت نام و شرکت در جلسات، از میان کارکنان متقاضی شرکت در جلسات آموزشی، ۴۰ نفر به شیوه نمونه گیری در دسترس انتخاب و با تخصیص تصادفی در گروه‌های ۲۰ نفره آزمایش و کنترل قرار گرفتند. پس از جایگزینی آزمودنی‌ها در گروه‌های آزمایش و کنترل، مداخله آموزش هوش معنوی در ۸ جلسه ۱۲۰ دقیقه‌ای به شیوه گروهی و هفتگی برای آزمودنی‌های گروه آزمایش برگزار شد. آزمودنی‌های گروه کنترل نیز در طی ارایه آموزش‌ها به آزمودنی‌های گروه آزمایش، هیچگونه مداخله‌ای دریافت نکردند و در لیست انتظار قرار گرفتند. از آنجا که رعایت اصول اخلاقی در هر پژوهش از اهمیت بسزایی برخوردار است، در انجام مطالعه حاضر نیز موارد زیر در نظر گرفته شد: ۱- پژوهشگر خود را به واحدهای پژوهش معرفی نمود و در مورد اهداف پژوهش توضیح داد. ۲- به واحدهای پژوهش جهت محرمانه ماندن اطلاعات شخصی اطمینان داده شد. ۳- عقاید، فرهنگ، مذهب و ... واحدهای مورد پژوهش محترم شمرده شد ۴- برآزاد بودن واحدهای مورد پژوهش جهت حضور در ادامه پژوهش تاکید شد. ۵- حریم شخصی آزمودنی‌ها حفظ شد و به آنها در مورد بی خطر بودن مداخله اطمینان داده شد. ۷- در ثبت اطلاعات و آمار به دست آمده از پژوهش در زمان جمع آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل آنها و استفاده از منابع دقت و امانتداری علمی به عمل آمد. پکیج جلسات آموزش هوش معنوی بر اساس بسته آموزشی امینی جاوید و همکاران (۲۳) تنظیم گردید. پس از پایان جلسات، پس از آزمون از هر دو گروه اخذ شد. همچنین برای آزمودنی‌های گروه کنترل جهت رعایت مسائل اخلاقی و حرفه‌ای در پژوهش و تشکر و قدردانی از آنها جهت همکاری‌شان در فرایند اجرای پژوهش، پس از پایان مرحله پس آزمون، جلسات آموزشی برگزار شد. شرح مختصر محتوای جلسات آموزش هوش معنوی در جدول ۱ ارایه شده است.

بررسی تاثیر آموزش هوش معنوی بر بهزیستی معنوی و رضایت از زندگی پرداخته باشد، مشاهده نگردید، لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر آموزش هوش معنوی بر بهزیستی معنوی و رضایت از زندگی کارکنان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان انجام شد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ روش پژوهش از نوع شبه تجربی بود و از طرح پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل استفاده گردید. در این طرح مداخله آموزشی (آموزش هوش معنوی) به عنوان متغیر مستقل و (بهزیستی معنوی و رضایت از زندگی) به عنوان متغیرهای وابسته در نظر گرفته شدند. جامعه پژوهش حاضر را کارکنان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان در نیمه دوم سال ۱۳۹۶ تشکیل دادند. نمونه این پژوهش شامل ۴۰ نفر از کارکنان بودند که پس از مصاحبه مقدماتی و بر اساس ملاک‌های ورود، عدم ورود و خروج پژوهش، به شیوه در دسترس انتخاب و با گمارش تصادفی در گروه‌های آزمایش و کنترل (هر زیر گروه ۲۰ نفر) قرار گرفتند. ملاک‌های ورود افراد به پژوهش شامل دامنه سنی ۲۵ تا ۴۵ سال، دارا بودن تحصیلات حداقل سیکل و تکمیل فرم رضایت آگاهانه مبنی بر داوطلبانه بودن شرکت در مطالعه بود. ملاک‌های عدم ورود شامل داشتن ملاک‌های تشخیصی برای اختلالات بارز روانپزشکی بر اساس مصاحبه بالینی، اعتیاد یا مصرف الکل، سابقه بستری بودن در بخش‌های روانپزشکی و مصرف داروهای روانپزشکی بود. غیبت بیشتر از دو جلسه و شرکت همزمان در جلسات آموزشی دیگر نیز به عنوان موارد خروج از مطالعه در نظر گرفته شد.

شیوه اجرای این پژوهش بدین صورت بود: ابتدا از دانشکده مربوطه، معرفی نامه جهت ارایه به مسئولین بخش پژوهش دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان اخذ گردید. پس از کسب موافقت مسئولین دانشگاه و انجام هماهنگی‌های لازم، فراخوان جلسات آموزشی از طریق

جدول ۱. محتوای جلسات آموزش هوش معنوی

جلسات	محتوای جلسات
جلسه اول	اجرای پیش آزمون، معارفه آموزش دهنده و فراگیران، آشنایی با موضوع و اهمیت آن، ارائه برنامه زمانبندی شده جلسات آموزشی، تعداد و فاصله زمانی جلسات، ارائه شرحی درباره تعاریف معنویت و دیدگاه‌های مرتبط با هوش معنوی و تاثیر آن در زندگی.
جلسه دوم	تعریف هوشیاری و خودآگاهی، آشنایی فراگیران با مفهوم ترکیب کردن عقاید چندگانه به شیوه‌ای که عملکرد روزانه و بهزیستی فرد افزایش یابد. آموزش فراگیران در رابطه با مفهوم مرگ و تفکر درباره آن و تصویر سازی ذهنی آن، کاربرد تصویر سازی ذهنی به منظور افزایش خودآگاهی و شناسایی نقاط ضعف و خود.
جلسه سوم	آشنایی فراگیران با مفاهیم زیبایی، سپاسگزاری و شاکر بودن و ارتباط با الهامات برای ارتقا عملکرد روزانه و بهزیستی. ارائه تمریناتی جهت تقویت این بعد از هوش معنوی.
جلسه چهارم	آشنایی فراگیران با مفاهیم بصیرت، استقلال و آزادی. ارائه تمریناتی به منظور رفتار کردن فراگیران بر اساس آنچه که واقعا هستند و مستقل بودن و عمل کردن بر اساس ارزش‌ها.
جلسه پنجم	آشنایی فراگیران با مفاهیم وحدت و خدمت کردن، ارائه تمریناتی بمنظور افزایش توانایی تجربه کردن معنا و ارتباط برقرار کردن بین فعالیتها و تجارب زندگی با ارزش‌ها و تفسیر آنها به نحوی که تاب آوری، بهزیستی معنوی و رضایت از زندگی در عملکرد روزانه ارتقا یابد.
جلسه ششم	آشنایی فراگیران با مفاهیم تجسم و بینش، ارائه تمرین‌هایی بمنظور افزایش آگاهی نسبت به هر آنچه که در اطراف مان روی می دهد. ریلکسیشن و فنون تن آرامی، توجه به رویاها و پیام‌های آنها.
جلسه هفتم	آشنایی فراگیران با مفاهیم پذیرش و قبول خود و دیگران، عفو و گذشت، متفکر بودن و خوشبینی، ارائه تمریناتی از قبیل مراقبه بمنظور کنترل فرایندهای ذهنی، آموزش فرایند بخشیدن دیگران
جلسه هشتم	آشنایی فراگیران با مفاهیم تقدس و پاکی، ارائه تمریناتی از قبیل مشاهده کتب مقدس، مشاهده فیلم با موضوع کل نگری، نوشتن نامه ای به خدا و در میان گذاشتن علایق و خواسته‌ها- جمع بندی مطالب مطرح شده، اجرای پس آزمون

در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده شد:

۱- مقیاس بهزیستی معنوی: پرسشنامه بهزیستی معنوی که Paloutzian و Ellison (۲۴) در سال ۱۹۸۲ آن را طراحی کرده‌اند، شامل ۲۰ سوال و دو خرده مقیاس بهزیستی مذهبی (که بهزیستی ناشی از ارتباط با یک قدرت متعالی است) و بهزیستی وجودی (که عنصری روانی - اجتماعی و بیانگر احساس فرد است از اینکه چه کسی است؟ چه کاری و چرا انجام می‌دهد و به کجا تعلق دارد؟) است (۲۵). سؤال‌های فرد آزمون، مربوط به خرده مقیاس بهزیستی مذهبی است و میزان تجربه فرد از رابطه رضایت بخش با خدا را می‌سنجد و سؤالهای زوج، مربوط به خرده مقیاس بهزیستی وجودی است که احساس هدمندی و رضایت از زندگی را می‌سنجد. مقیاس پاسخگویی به سؤال‌ها، لیکرت ۶ درجه ای از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم است. در مورد سؤال‌های مثبت، برای گزینه کاملاً موافقم نمره ۱ و برای گزینه کاملاً مخالفم نمره ۶ در نظر

گرفته شده است. نمره گذاری سؤال‌های منفی به صورت معکوس است. (سؤال‌های ۱، ۲، ۵، ۶، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۶، ۱۸ سؤال‌های منفی است). از طریق نمره گذاری این مقیاس، نمره بهزیستی مذهبی، بهزیستی وجودی و نمره کل بهزیستی معنوی به دست می‌آید. حداکثر و حداقل نمره فرد در این مقیاس به ترتیب ۱۲۰ و ۲۰ است (۲۵). پالوتزین و الیسون (۲۴) ضرایب پایایی بازآزمایی برای خرده مقیاس‌های بهزیستی مذهبی، بهزیستی وجودی و کل مقیاس را به ترتیب برابر با ۰/۶۳، ۰/۸۶ و ۰/۹۳ و ضرایب آلفای کرونباخ را به ترتیب برابر با ۰/۹۱ و ۰/۹۳ و ۰/۹۱ گزارش کرده‌اند. در پژوهش مهدیان و غفاری (۲۶) ضرایب پایایی مقیاس بهزیستی معنوی و خرده مقیاس-های آن، ۰/۸۷ برای کل مقیاس، ۰/۸۴ برای بهزیستی وجودی و ۰/۸۴ برای بهزیستی مذهبی محاسبه شده است (۲۶). در این پژوهش میزان آلفای کرونباخ پرسشنامه ۰/۷۶ به دست آمد.

دادند و اعتبار آن را از طریق بازآزمایی، ۰/۶۹ و با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ گزارش نموده‌اند. در این مطالعه نیز میزان آلفای کرونباخ برای پرسشنامه رضایت از زندگی ۰/۷۲ محاسبه شد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی شامل شاخص‌های میانگین و انحراف استاندارد و در سطح استنباطی با توجه به تایید شدن مفروضه‌ها از تحلیل کوواریانس تک متغیری (ANCOVA) استفاده شد. نرم افزار آماری مورد استفاده در این مطالعه نیز SPSS 20 بود.

یافته‌ها

بر اساس اطلاعات جدول ۲، میانگین و انحراف استاندارد سنی گروه آزمایش $39/35 \pm 8/70$ سال و برای گروه کنترل $40/95 \pm 8/51$ سال می‌باشد.

۲- مقیاس رضایت از زندگی: این مقیاس در ابتدای طراحی آن شامل ۴۸ گویه بود که بعد از تحلیل عاملی به ۱۴ گویه کاهش یافت. به خاطر شباهت معنایی بین ده گویه در نسخه نهایی به ۵ گویه کاهش یافت. مقیاس پاسخگویی به سؤالات مقیاس لیکرت ۳ درجه‌ای (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) است. امتیازبندی آن بین ۳۵-۵ می‌باشد (زیاد ۳۵-۲۶، خوب ۲۶-۱۶، کم ۱۵-۵) (۲۷). آزمودنی‌ها در این مقیاس، اظهار می‌دارند که تا چه اندازه از زندگی خود راضی هستند و یا اینکه تا چه اندازه، زندگی کنونی آنها به آرمان‌هایشان نزدیک است (۲۸). Diener و همکارانش (۲۹) روایی (به شیوه همگرا و افتراقی) و پایایی (آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۵) مطلوبی برای این مقیاس گزارش کرده‌اند. بیانی و همکاران (۲۷) این مقیاس را به فارسی ترجمه کرده و مطالعه‌ای به منظور بررسی اعتبار و روایی این مقیاس در جامعه ایرانی انجام

جدول ۲. میانگین و انحراف استاندارد سن آزمودنی‌ها به تفکیک گروه‌ها

متغیر	گروه آزمایش		گروه کنترل	
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
سن	۳۹/۳۵	۸/۷۰	۴۰/۹۵	۸/۵۱

جدول ۳ نشان می‌دهد که ۱۲ نفر از گروه آزمایش را زنان و ۸ نفر آنها را مردان شامل شده‌اند و در گروه کنترل ۱۱ زن و ۹ مرد حضور داشتند.

جدول ۳. توزیع فراوانی جنسیت آزمودنی‌ها

گروه	جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
آزمایش	زن	۱۲	۶۰	۶۰
	مرد	۸	۴۰	۱۰۰
	مجموع	۲۰	۱۰۰	-
کنترل	زن	۱۱	۵۵	۵۵
	مرد	۹	۴۵	۱۰۰
	مجموع	۲۰	۱۰۰	-

جدول ۴. توزیع فراوانی تحصیلات آزمودنی‌ها

گروه	تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
آزمایش	کاردانی	۴	۲۰	۲۰
	کارشناسی	۱۱	۵۵	۷۵
	کارشناسی ارشد	۵	۲۵	۱۰۰
	مجموع	۲۰	۱۰۰	-
کنترل	کاردانی	۵	۲۵	۲۵
	کارشناسی	۱۰	۵۰	۷۵
	کارشناسی ارشد	۵	۲۵	۱۰۰
	مجموع	۲۰	۱۰۰	-

جدول ۴ توزیع فراوانی تحصیلات آزمودنی‌ها را نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات مندرج در این جدول، بیشتر افراد گروه آزمایش دارای تحصیلات کارشناسی با ۱۱ فراوانی بودند و ۵۵ درصد این گروه را دربرگرفته اند و در گروه کنترل نیز افراد دارای تحصیلات کارشناسی با ۱۰ فراوانی بیشترین افراد را شامل شده‌اند.

جدول ۵. توزیع فراوانی سابقه کار آزمودنی‌ها

گروه	سابقه کار	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
آزمایش	۱ الی ۵ سال	۳	۱۵	۱۵
	۶ الی ۱۰ سال	۳	۱۵	۳۰
	۱۱ الی ۱۵ سال	۶	۳۰	۶۰
	۱۶ الی ۲۰ سال	۳	۱۵	۷۵
	بالاتر از ۲۰ سال	۵	۲۵	۱۰۰
	مجموع	۲۰	۱۰۰	-
کنترل	۱ الی ۵ سال	۳	۱۵	۱۵
	۶ الی ۱۰ سال	۴	۲۰	۳۵
	۱۱ الی ۱۵ سال	۷	۳۵	۷۰
	۱۶ الی ۲۰ سال	۳	۱۵	۸۵
	بالاتر از ۲۰ سال	۳	۱۵	۱۰۰
	مجموع	۲۰	۱۰۰	-

فراوانی برای گروه آزمایش ۶ نفر و ۳۰ درصد و برای گروه کنترل ۷ نفر و ۳۵ درصد بوده است. توزیع فراوانی سابقه کار سایر افراد در جدول ارایه شده است.

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول ۵ مشاهده می‌شود که هم در گروه آزمایش و هم در گروه کنترل افراد دارای سابقه کار ۱۱ الی ۱۵ سال بیشترین فراوانی را دارند. این

جدول ۶. میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش در دو گروه آزمایش و کنترل در مراحل پیش آزمون و پس آزمون

گروه کنترل		گروه آزمایش		مرحله آزمون	متغیر
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین		
۵/۸۲	۶۰/۳۵	۵/۷۸	۶۰/۷۵	پیش آزمون	بهزیستی معنوی
۷/۳۴	۶۰/۵۰	۱۲/۳۹	۸۲/۶۰	پس آزمون	
۱/۱۱	۱۴/۲۵	۲/۰۴	۱۵/۲۰	پیش آزمون	رضایت از زندگی
۲/۰۸	۱۵/۵۵	۲/۳۵	۲۰/۵۵	پس آزمون	

می‌شود نمرات آزمودنی‌های گروه آزمایش در متغیرهای پژوهش در پس آزمون افزایش داشته است؛ برای دانستن این مطلب که این افزایش به لحاظ آماری معنادار می‌باشد یا خیر، از آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیری استفاده شده است، اما پیش از اجرای این آزمون، پیش فرض‌های آن یعنی؛ نرمال بودن توزیع نمرات، همگن بودن واریانس‌ها و همگنی شیب رگرسیون مورد بررسی قرار گرفت و تمامی مفروضه‌ها تایید شدند.

جدول ۶ میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای بهزیستی معنوی و رضایت از زندگی را در پیش آزمون و پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات این جدول، میانگین بهزیستی معنوی گروه آزمایش در پیش آزمون ۶۰/۷۵ بوده است که در پس آزمون به ۸۲/۶۰ تغییر یافته است و میانگین نمرات رضایت از زندگی گروه آزمایش در مرحله پیش آزمون ۱۵/۲۰ و در مرحله پس آزمون ۲۰/۵۵ می‌باشد. ملاحظه

جدول ۷. نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری تأثیر آموزش بر میزان نمرات بهزیستی معنوی

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
اثر پیش آزمون	۶۹۸/۲۵	۱	۶۹۸/۲۵	۷/۹۶	۰/۰۰۸	-
اثر پس آزمون	۴۷۴۸/۴۷	۱	۴۷۴۸/۴۷	۵۴/۱۶	۰/۰۰۱	۰/۵۹
خطا	۳۲۴۳/۵۴	۳۷	۸۷/۶۶			
مجموع	۲۱۳۶۰۲	۴۰				

آزمون (۶۰/۷۵) و پس آزمون (۸۲/۶۰)، مشاهده می‌شود که آموزش هوش معنوی باعث افزایش میانگین نمرات آزمودنی‌ها در پس آزمون گردیده است. میزان تأثیر این آموزش نیز ۵۹ درصد بوده است.

همانگونه که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری تفاوت معناداری را بین دو گروه آزمایش و کنترل در بهزیستی معنوی نشان می‌دهد ($F = 54/16$ و $p < 0/01$). با توجه به مقادیر میانگین این متغیر برای گروه آزمایش در پیش

جدول ۸. نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری تأثیر آموزش بر میزان نمرات رضایت از زندگی

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
اثر پیش آزمون	۹/۳۶	۱	۹/۳۶	۱/۹۴	۰/۱۷۲	-
اثر پس آزمون	۲۰۴/۲۶	۱	۲۰۴/۲۶	۴۲/۳۳	۰/۰۰۱	۰/۵۳
خطا	۱۷۸/۵۳	۳۷	۴/۸۲			
مجموع	۱۳۴۷۰	۴۰				

می‌گیرند که بخواهند از ظرفیت‌ها و منابع معنوی خود برای تصمیم‌گیری‌های مهم، وجودی و مساله‌گشایانه استفاده کنند. از اینرو هوش معنوی، در معنایی که افراد به تجربه‌های خود می‌دهند و در روش آنها برای فهم مسایل و موضوعات اثر می‌گذارد و موجب پدید آمدن حسی توأمان از آگاهی و معنا در زندگی می‌شود (۳۵) و ادامه‌ی فرایند مبتنی بر آگاهی و خلاقیت موجب افزایش رابطه‌ی فرد با خویشتن، دیگران و جهان بزرگتر شده و همین موضوع باعث افزایش رفتارهای سازگارانه و مبتنی بر بهزیستی انسان می‌شود. هوش معنوی با ایجاد سازگاری و رفتار توأم با حل مسئله شامل بالاترین سطوح رشد در حیطه‌های مختلف شناختی، اخلاقی، هیجانی و بین فردی است و فرد را در جهت هماهنگی با پدیده‌های اطراف و دستیابی به یکپارچگی درونی و بیرونی یاری می‌رساند. این هوش به فرد دیدی کلی درباره زندگی و رویدادها می‌دهد و به او کمک می‌کند تا به چهارچوب بندی و تفسیر مجدد خود پرداخته و شناخت خود را عمیق‌تر سازد (۳۶). Bazan معتقد است افرادی که دارای هوش معنوی هستند، تصویر بهتری از خود، جهان، محل و هدفشان دارند که به آنها کمک می‌کند با سبک‌های صحیح زندگی کنند و پریشانی و اضطراب کمتری را تجربه کنند، درحالی‌که افراد با هوش معنوی پایین مستعد پریشانی و اضطراب هستند. در تبیین نتایج می‌توان اضافه کرد، هوش معنوی یک راه پردازش تجارب و بینش شخصی است. هوش معنوی پردازش اطلاعات را تحت تأثیر قرارداده و به نوعی آنها را درون طرحواره‌هایی خاص قرار می‌دهد. ساختار این طرحواره‌ها به نوعی است که با واقعیت سازگار و در تماس است. هوش معنوی می‌تواند ادراک ما را از وقایعی مثل سلامتی یا بیماری، شکل داده و سازمان دهد و نه تنها در سلامت تأثیر دارد، بلکه در تجارب سخت زندگی مثل غم یا فقدان، مفید واقع شده و در بهزیستی فرد نیز موثر است (۳۷).

در تبیین اثربخشی هوش معنوی بر رضایت از زندگی کارکنان می‌توان گفت امور معنوی بر فرآیند فکری و ارزیابی رویدادهای روزمره زندگی فرد تأثیر می‌گذارد. بدین ترتیب حتی بسیاری از رویدادهای به ظاهر منفی، مثبت و معن دار ارزیابی می‌شوند و فرد از آنها احساس مثبتی خواهد داشت. داشتن معنا و هدف در زندگی

براساس اطلاعات مندرج در جدول ۸ مشاهده می‌شود، نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری تفاوت معناداری را بین دو گروه آزمایش و کنترل در رضایت از زندگی نشان می‌دهد ($F=42/33$ و $p < 0/01$). با توجه به مقادیر میانگین این متغیر برای گروه آزمایش در پیش آزمون (۱۵/۲۰) و پس آزمون (۲۰/۵۵)، مشاهده می‌شود که آموزش هوش معنوی باعث افزایش میانگین نمرات آزمودنی‌ها در پس آزمون گردیده است. میزان تاثیر این آموزش نیز ۵۳ درصد بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تاثیر آموزش هوش معنوی بر بهزیستی معنوی و رضایت از زندگی کارکنان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان انجام شد. نتایج حاکی از اثر بخش بودن آموزش هوش معنوی در افزایش بهزیستی معنوی و رضایت از زندگی کارکنان بود. مطالعه‌ای که نتایج آن به صورت مستقیم در راستای یافته‌های حاصل از این مطالعه باشد، مشاهده نشد، اما نتایج حاصل از این پژوهش با نتایج برخی مطالعات پیشین همسو می‌باشد. رحیمی اصیل و آزادی (۳۰) در پژوهش خود نشان دادند، ارتباط مثبت و معناداری بین هوش معنوی و خودکارآمدی، تاب‌آوری و رضایت از زندگی وجود دارد. شکوری گنجوی (۲۰) در مطالعه خود گزارش نمود که آموزش مولفه‌های هوش معنوی به نوجوانان به طور معناداری افسردگی، اضطراب، و استرس را کاهش و همچنین عزت نفس را در این قشر افزایش می‌دهد. چرخایی و همکاران (۳۱) نتیجه گرفتند که مداخله هوش معنوی، حساسیت بین فردی، جسمانی سازی (علایم بدنی)، وسواس فکری عملی، افسردگی، اضطراب، پرخاشگری، فوبیا، تفکرات پارانویید، و روانپریشی را در دانشجویان بهبود بخشیده بود. در پژوهشی دیگر محمودی راد و باقریان (۲۲) نشان دادند که آموزش هوش معنوی به پرستاران، میزان استرس شغلی آنان را کاهش داده بود. همچنین یافته‌های حاصل از این فرضیه همسو با نتایج تحقیقات ابراهیمی و همکاران (۳۲)، شجاعی و سلیمانی (۳۳) و زمانی و همکاران (۳۴) مبنی بر اثربخشی آموزش هوش معنوی می‌باشد.

در تبیین اثر بخشی هوش معنوی بر بهزیستی معنوی کارکنان می‌توان گفت افراد زمانی هوش معنوی را به کار

می‌تواند نتایج پژوهش‌های پیشین را تأیید کند. در سطح عملی، یافته‌های پژوهش حاضر می‌تواند برای تدوین برنامه‌های آموزشی مورد استفاده قرار گیرد. از آنجا که این پژوهش بر روی کارکنان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان انجام شده است، لذا در تعمیم نتایج آن به کارکنان دیگر دانشگاه‌ها باید جانب احتیاط را رعایت کرد. خود گزارشی بودن ابزارهای مورد استفاده از محدودیت‌های این پژوهش است که توجه به آن ضروری می‌باشد. عدم وجود مرحله پیگیری و در نتیجه در دست نبودن اطلاعاتی از تداوم تغییر و یا ثبات نتایج محدودیت دیگر پژوهش است. با توجه به ادبیات پژوهشی موجود در مورد اثربخشی رویکرد آموزشی هوش معنوی پیشنهاد می‌گردد، پژوهش‌های فرا تحلیلی جهت بررسی میزان اثربخشی پژوهش‌های مشابه با این پژوهش و کارآیی رویکرد هوش معنوی در بهبود وضعیت روان‌شناختی کارکنان انجام گیرد. پیشنهاد می‌شود در تحقیقات بعدی مطالعه پیگیری نیز در طرح پژوهش گنجانده شود تا امکان ارزیابی پایداری تغییرات مثبت در شرکت‌کنندگان فراهم شود.

تشکر و قدردانی

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده دوم در رشته مدیریت آموزشی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان است. از تمامی کارکنان و مسوولین دانشگاه سپاسگزاری می‌گردد.

تعارض منافع

تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

احساس تعلق داشتن به منبعی والا، امیدواری به کمک و یاری منابع معنوی در شرایط مشکل‌زای زندگی، برخورداری از حمایت‌های اجتماعی و حمایت روحانی همگی از جمله منابعی هستند که افراد دارای هوش معنوی با برخورداری از آنها می‌توانند در مواجهه با اضطراب‌ها و حوادث فشارزای زندگی، آسیب کمتری را متحمل شوند (۳۸). هوش معنوی می‌تواند به عنوان یک راهبرد مقابله‌ای در جهت حل مسائل پرتنش روزمره در موقعیت‌های مختلف نقش مهمی ایفا نماید. خودتنظیمی به عنوان یکی از مولفه‌های مهم تنظیم رفتار، قضاوت‌های کارآمد و ناکارآمد را در مواجهه با وقایع به همراه خواهد داشت که هر یک از این نگرش‌ها در جایگاه خود می‌توانند در رویارویی با موانع نتیجه رفتار را پیش‌بینی کنند و منجر به افزایش رضایت از زندگی وی گردد. از این رو چنانچه افراد دارای سطح هوش معنوی افزون‌تری باشند، به تبع آن معنایی که به خود و جهان اطرافشان می‌دهند، توأم با احساس ارزشمندی و هدفمندی است، بنابراین سختی‌ها را تحمل می‌کنند و تاب‌آوری بیشتری را از خود نشان می‌دهند. لذا می‌توان نتیجه گرفت که هر چقدر افراد در زندگی خود در انجام کارها خداوند را به عنوان مالک خود قرار دهند و کارها و اعمال خود را براساس دانش و آگاهی و شناخت انجام دهند، همچنین در مقابل رفتار نادرست دیگران نیز صبر و بردباری داشته باشند، کارهای روزانه خود را در زمان استراحت و آسودگی مرور کنند و بر خود کنترل داشته باشند، می‌توانند رضایت بیشتری از زندگی خود داشته باشند. از دستاوردهای این پژوهش می‌توان در دو سطح نظری و عملی به این شرح نتیجه‌گیری کرد. در سطح نظری نتایج این پژوهش

References

- 1- Ranjbar N, Ahmadi E, Ojinejad AR. The relationship between organizational intelligence with happiness and job satisfaction of the staffs of Islamic asad university-Marvdasht branch. *Journal of New Approach in Educational Adminstration* 2015; 6(3):63-83. (Persian)
- 2- Gomez R, Fisher JW. Domains of spiritual well-being and development and validation of the spiritual well- being questionnaire. *Pers Individ Dif* 2003; 35(8): 1975-97.
- 3- Moberg DO, Brusek PM. Spiritual well-being: A neglected subject in quality of life research. *Social Indicators Research* 1978; 5(1): 303-23.
- 4- Jafari E, Najafi M, Sohrabi F, Dehshiri GR, Soleymani E, Heshmati R. Life satisfaction, spirituality well-being and hope in cancer patients. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 2010; 5:1362-66.
- 5- Craven RF, Hirnle CJ. *Fundamental of nursing: Human health and function*. 4th ed. Philadelphia: Lippincott, Williams and Wilkins; 2003. pp: 1383-92.
- 6- Yoon DP. Factors affecting subjective weil-being for rural elderly individuals: the importance of spirituality, religiousness, and social support. *Journal of Religion and Spirituality in Social Work* 2006; 25(2): 59-75.
- 7- Snyder CR, Sigmon DR, Feldman DB. Hope for the sacred and vice versa: Positive goal-directed thinking and religion. *Psychological Inquiry* 2002; 13(3): 234-38.
- 8- Khosravi S, Neshad Doost HT, Molavi T, Kalantari M. The effect of teaching communicative patterns of pluralistic family on life satisfaction of couples. *Hormozgan Medical Journal* 2011; 15(1):40-8. (Persian)
- 9- Diener E, Emmons R, Larsen R, Griffin S. The satisfaction with life scale. *J Pers Assess* 1985; 49(1): 71-5.
- 10- Ghaderi K, Nickbakht I, Valadbigi E. The effect of narrative group therapy on the rate of life satisfaction among aged men living in the nursing home of Sanandaj city. *JGN* 2016; 2 (3):91-103. (Persian)
- 11- Suldo SM, Huebner ES. Does life satisfaction moderate the relationship between stressful life events and psychopathological behavior during adolescence? *School Psychology Quart* 2004; 19(2): 93-105.
- 12- Moazedyan P, Bagheri M. The spiritual intelligence training to family, affective, social and physical adjustments in breast cancer patients. *Biannual Journal of Applied Counseling* 2016; 6(1): 89-101. (Persian)
- 13- Mousavi SH, Taleb Zadeh Nobarian M, Shams Mourkani G. The relationship between spiritual intelligence and organizational citizenship behavior of teachers high schools in Zanjan city. *Educational Psychology Quarterly* 2011; 7(22): 65-94. (Persian)
- 14- Kolahihamed S, Ahmadi E, Shalchi B. Explaining the tendency to substance use on the basis of spiritual intelligence and wisdom. *Horizon Med Sci* 2018; 24 (2):146-52. (Persian)
- 15- King DB. *Rethinking claims of spiritual intelligence: A definition, model, and measure*. (dissertation). Trent University; 2008. pp: 74-6.

- 16- Elkins M, Cavendish R. Developing a plan for pediatric spiritual care. *Holistic Nursing Practice* 2004; 18 (4):179- 86.
- 17- King DB, DeCicco TLA. Viable model and self-report measure of spiritual intelligence. *International Journal of Transpersonal Studies* 2009; 28(1): 68-85.
- 18- King DB. Personal meaning production as a component of spiritual intelligence. *International Journal of Existential Psychology and Psychotherapy* 2010; 3(1): 1-5.
19. Heydari A, Meshkinyazd A, Soudmand P. The effect of spiritual intelligence training on job satisfaction of psychiatric nurses. *Iran J Psychiatry* 2017; 12(2):128-33.
- 20- Shakouri Ganjavi LM. Effectiveness of training of spiritual intelligence components on consequences of psychological and self-esteem of Adolescents. *The International Journal of Indian Psychology* 2016; 3(7): 74-84.
- 21- Karami Momtaz E, Taheri Roozbahani M. An investigating the effect of spiritual intelligence on employees' empowerment. *Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review* 2014; 3(7): 205-16.
- 22- Mahmoudirad G, Bagherian F. Effects of spiritual intelligence training on nurses' job stress. *Quarterly Journal of Nursing Management* 2015; 4(1):69-79. (Persian)
- 23- Amini Javid L, Zandipour T, Karami J. The effectiveness of spiritual intelligence training on female students' depression and happiness. *Quarterly Journal of Woman and Society* 2015; 6(2):141-68. (Persian)
- 24- Paloutzian RF, Ellison CW. Loneliness, spiritual well-being and the quality of life. In Peplau LA, Perlman D (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*. New York: John Wiley & Sons; 1982. pp: 224-36.
- 25- Varee H, Askarizadeh Gh, Bagheri M. Comparing spiritual well-being, happiness, and general health among university and seminary students. *J Res Relig Health* 2017; 3(3):55- 67. (Persian)
- 26- Mahdian Z, Ghaffari M. The mediating role of psychological resilience, and social support on the relationship between spiritual wellbeing and hope in cancer patients. *Journal of Fundamentals of Mental Health* 2016; 18(3):130-8. (Persian)
- 27- Baratian A, Shakarami M, Moghim F, Nazari AM, Bakhtiari Said B, Bakhtiari Said F, Davarniya R. Effect of solution-focused brief therapy on self-efficacy and life satisfaction of female students. *Journal of Prevention and Health* 2016; 2(1):50-62. (Persian)
- 28- Eskafi Sabet Z, Varasteh A. Satisfaction with life, anxiety and depression in irritable bowel syndrome (IBS). *Jour Guilan Uni Med Sci* 2017; 26 (101):8-19. (Persian)
- 29- Diener E, Emmons R, Larsen R, Griffin S. The satisfaction with life scale. *J Pers Assess* 1985; 49(1):71-5.
- 30- Rahimi Asil A, Azadi M. The mediating role of self-efficacy and resilience in relations with spiritual intelligence and life satisfaction. *Journal of Novel Applied Sciences* 2017; 6(1):7-12.
- 31- Charkhabi M, Mortazavi A, Alimohammadi S, Hayati D. The effect of spiritual intelligence training on the indicators of mental health in iranian students: An experimental study. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2014; 159: 355-58.

- 32- Ebrahimi M, Jalilabadi Z, Gholami Ghareh Chenagh KH, Amini F, Arkian F. (2015). Effectiveness of training of spiritual intelligence components on depression, anxiety, and stress of adolescents. *Journal of Medicine and Life* 2015; 8(4): 87-92.
- 33-Shojaee A, Soleymani E. The effectiveness of spiritual intelligence training on psychological well-being of students covered by the imam Khomeini relief committee. *Journal of School Psychology* 2015; 4(1): 156-64. (Persian)
- 34-Zamani S, Bahrainian S, Ashrafi S, Moqtaderi S. Impresment Spiritual intelligence on the quality of life and psychological well being among the elderly living nursing home in Bandar Abbas. *JGN* 2015; 1(4):82-94. (Persian)
- 35- Sisk DA, Torrance EP. *Spiritual intelligence: Developing higher consciousness*. Buffalo, New York: Creative Education Foundation Press; 2001.pp: 65-7.
- 36- Sisk DA . *Spiritual intelligence: The tenth intelligence that integrates all other intelligences*. *Gifted Education International* 2002; 16(3): 208-12.
- 37- Hamid N, Babamiri M, Dehghani M. The relationship between mental health, spiritual intelligence with resiliency in student of Kermanshah university of medical sciences. *Jentashapir Journal of Health Research* 2012; 3(2): 331-38. (Persian)
- 38- Siu BW, Leung SS, Ip P, Hung SF, O'Hara MW. Antenatal risk factors for postnatal depression: A prospective study of Chinese women at maternal and child health centres. *BMC Psychiatry* 2012; 12: 22-35.

The Effect of Spiritual Intelligence Training on Spiritual Well-Being and Life Satisfaction in Employees of Islamic Azad University of Gorgan Branch

Hamideh Noori¹, Kambiz Smaeilnia Shirvani², Reza Davarniya^{3}*

1. MSc in Educational Management, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran
2. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran
3. Ph.D in Counseling, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran

Corresponding Author: Reza Davarniya, Ph.D in Counseling, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran (E-mail: rezadavarniya@yahoo.com)

(Received: February 27, 2020 Accepted: April 30, 2020)

Background and Aims: The present research was designed and conducted by the aim of investigating the effect of spiritual intelligence training on spiritual well-being and life satisfaction in employees of Islamic Azad University-Gorgan branch.

Materials and Method: The present research was an applied research conducted with semi-experiential method which used a pretest-posttest with control group design. The population of the current study included all the employees of Islamic Azad University-Gorgan branch in the second half of 2017. The study sample consisted of 40 employees of the University who, after the initial interview and based on the study inclusion and exclusion criteria, were selected by available sampling method, and were then assigned into experiment and control groups by random assignment method (20 individuals per group). For gathering the data, the Spiritual Well Being Scale of Paloutzian and Ellison, and Satisfaction with Life Scale of Diener, were used. Spiritual intelligence training was held for the experiment group for 8 weekly two-hour sessions in groups but the control group subjects received no intervention. For analyzing the data, the univariate analysis of covariance (ANCOVA) and SPSSv20 were used.

Results: Results of the analysis of covariance suggested that spiritual intelligence training significantly improved spiritual well-being and life satisfaction among the employees ($P < 0.01$).

Conclusion According to the findings, psychologists and counselors are recommended to use the spiritual intelligence approach for the purpose of enhancing psychological state in individuals.

Key words: Spiritual Intelligence, Life Satisfaction, Spiritual Intelligence, Employees